

Kristina SWIDEROVÁ

Testamenty urozených žen v Čechách mezi lety 1650-1753. Gender a legitimizační strategie šlechty v testamentárním diskurzu

Diplomová práce Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2008, 121 s.

Studium testamentů má v evropské i české historiografii již dlouhou tradici. Na počátku zájmu o tyto prameny hromadné povahy stojí francouzští historikové, zejména Michelle Vovelle a Pierre Chaunu, kteří je představili jako prameny k poznání kolektivních mentalit. V českém prostředí se více prostoru dostalo testamentům z městského prostředí, které jsou součástí velkého množství městských archivů, šlechtické poslední vůle byly zkoumány převážně v předbělohorském prostředí.

Kristina Swiderová se v diplomové práci se znalostí těchto dosavadních přístupů rozhodla zabývat šlechtickými posledními vůlemi z druhé poloviny 17. a první poloviny 18. století. Ohromnou pramennou základnu si zúžila dvěma způsoby. V první řadě si za analytickou kategorii zvolila koncept genderu a obrátila pozornost na ženské testamenty. V druhé řadě pečlivě volenou sondou vybrala z testamentů, dochovaných u desek zemských z let 1650 až 1753, celkem 89 testujících žen, které po sobě zanechaly 103 posledních vůlí a kodicilů.

Diplomovou práci rozdělila Kristina Swiderová do třech velkých kapitol, přičemž vlastní rozbor a interpretace jsou obsaženy v kapitole třetí. Úvodní kapitola přináší přehled dosavadního bádání o smrti a testamentární praxi a shrnuje možné přístupy při využití posledních vůlí jako pramenů hromadné povahy i jako pramenů, které se blíží písemnostem s osobnější výpovědní hodnotou. Lze konstatovat, že diplomantčin přehled o evropské literatuře značně překračuje rozsah obvyklý u diplomové práce, navíc Kristina Swiderová tituly pouze neregistruje, ale snaží se s nimi polemicky pracovat. Totéž ostatně platí o i druhém proudu historiografického bádání, které s ohledem na volbu svého tématu představila – tedy gender history. V úvodní kapitole také Swiderová komentovala pramennou základnu a metodu sondy, kterou použila. Je sympatické, že svůj stěžejní pramen, tedy testament, se pokusila doplnit – vedle nutné znalosti právního prostředí a právních pramenů – také o diskursivní tisky o smrti a zbožnosti v barokní době.

Druhá kapitola na pozadí historického vývoje představuje právní prostředí, ve kterém šlechtična druhé poloviny 17. a první poloviny 18. století sepisovala svůj testament. Mimo jiné se Kristina Swiderová věnuje formální podobě testamentu, který se snaží i terminologicky vymezit, zásadám dědického práva a testamentárnímu diskurzu. Dochází k závěru, že v tomto ohledu náležela ženě pozice srovnatelná s mužem, protože ženy „ve vysoké míře vystupovaly jako suverénní držitelky vlastních často pozoruhodně rozsáhlých majetků a prokázaly podrobnou znalost předpisů vážících se k jeho správě a odkazu“ (s. 99).

Z hlediska analýzy je stěžejní třetí kapitola diplomové práce, která se ve třech oddílech věnuje testamentární diskurzu. První oddíl přináší kvantifikativní analýzu vybraných závětí, které jsou z hlediska dynamiky vývoje rozděleny do dvou padesátiletých období, a to i přesto, že tato období zahrnují nestejný počet zkoumaných testamentů. Diplomantka si sestavila jednoduchý dotazník, jehož pomocí si postupně všímá sociálních a rodinných struktur, ze kterých pocházely kšeftující šlechtičny, motivací sepsání testamentu, místa sepsání poslední vůle, jazyka testamentu či distribuce odkazů. Je sympatické, že diplomantka ani zde nevystačí s pouhým předkládáním faktů a snaží se získané informace interpretovat a srovnávat s dosavadními znalostmi literatury (zde pracuje zejména s výsledky bádání rakouské historičky Beatrix Bastlové a s poznatky maďarské historiografie). Zabývá se tak postavením ženy v rámci rodiny, její sebereflexí, ženskou solidaritou či vztahy urozených žen a jejich služebného personálu.

Druhý oddíl poté směřuje k postižení zbožnosti v testamentárním diskurzu. Diplomantka nejdříve představuje koncept barokní dobré smrti, a to na základě několika dobových tisků, a poté si všímá jejich jednotlivých prvků na základě testamentů. Věnuje se konceptům spásy, představám o duši a ustanovením o těle a pohřbu. Dochází k závěru, že v jednotlivých projevech katolické zbožnosti kšeftujících žen lze nalézt prvky habsburského katolicismu a v té souvislosti lze takto navenek demonstrovanou zbožnost chápat jako prostředek legitimizace postavení šlechtičny i celého šlechtického rodu v hierarchizované společnosti raného novověku. Jelikož si diplomantka uvědomovala strnulost a formálnost testamentů šlechticů, v poslední kapitole představila kodicily, tedy jakési doplňky závětí, od kterých očekávala osobnější přístup pisatelek v okamžiku smrti.

Myslím, že Kristině Swiderové se podařilo napsat kvalitní diplomovou práci, která dokázala metodologická východiska o testamentech využít k poznání vnějšího i vnitřního světa šlechticů ve druhé polovině 17. a v první polovině 18. století. Z hlediska studia genderu se jí navíc podařilo odhalit, že kromě samostatnosti v oblasti zejména dědického práva se ženy

vědomě podílely na vytváření a udržování individuálního i rodového sociálního statutu.
Z formálního hlediska lze snad doporučit pečlivější závěrečnou redakci.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji ohodnotit stupněm **v ý b o r n ě**.

Ve Zlaté Koruně 2. února 2009



(PhDr. Pavel Král, Ph.D.)